

se odgajaju nastavnici za reformirane mektebe.

Značajnu ulogu u ovom periodu imali su Dž. Čaušević, reisul-ulema, S. Bašagić, Osman Nuri Hadžić, Šukrija Alagić, Seid Serdarević, Edhem Mulabdić, Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak i drugi. Oni su bili istinski reformatori. Pokušali su objasniti važnost prihvatanja evropskih vrijednosti koje su omogućavale opstanak Bošnjaka na ovim prostorima, uz ljubomorno čuvanje svoje islamske tradicije i identiteta.

Bašagić se protivio zatvorenim vjerskim krugovima koji odbijaju moderno obrazovanje, pa kaže: “Ko misli da nam ne treba moderno obrazovanje ljudi taj nejma pojma o svijetu, taj ne vidi dalje od nosa.”

“Ko svoj razum znanjem ne ukraši, zaplakat će na grobu prošlosti, kad mu stanu beharati vlasi.”

Osman Nuri Hadžić, uviđajući problem našeg nazatka i zaostajanja, postavlja pitanje: šta je uzrok tomu?

“Ima ih, koji radi toga, poprijeko osuđuju naš narod, na njega svaljuju svu krivnju, da je narod, nemaran, nehajan, apatičan, da se odupire prosvjeti i napredku, te da radi toga propada. To je – budi najblaže rečeno – objeda i mi tu objedu od našeg naroda najodlučnije odbijamo. Ne narod, nego razni historijski događaji i naše današnje političko stanje i prilike uzrokovale su i uzrokuju, da smo u javnosti tako rekuć zamrli. To i ništa drugo uzrok je našem zastoju, našoj stagnaciji.”

Džemaludin Čaušević, reisul-ulema, na tragu reformatorskih ideja Abduhova, Afganije i drugih, među prvima je bio za prihvatanje evropskih vrijednosti i modernizacije. On je za školovanje naše djece, za skidanje feredža – otkrivanje lica žene, angažiranost žena u javnom životu, za moderne nauke i zanate od kojih će sav svijet imati korist.

“Nije dosta reći: treba učiti i raditi, ta naš svijet uči, radi; nego treba vaizu da najprije prouči prilike i okolnosti, pa da predlaže moderne nauke i zanate, od kojih može sav svijet imati koristi kao na primjer da

roditelji šalju djecu na visoke nauke, pa da imadnemo dosta naobraženih sinova i doktora koji će nas kalemom u ruci braniti od neprijatelja; i kao na primjer da se osnivaju zanatlijska i trgovačka udruženja i novčani zavodi.”

U knjizi je prikazana i rasprava o nošnji, oblačenju žene muslimanke, kao i nošenju šešira. Muhamed S. Serdarević predlaže srednji, islamski put kad je riječ o modernizaciji. On misli da ne valja držati sve neprijateljskim što dolazi od Evrope, ali isto tako ne valja oponašati sve, pa makar i u ime kulturnosti.

“Kako god ne valja držati se neprijateljski prema svemu što je tuđe, što je recimo evropsko, isto tako ne valja tuđince (Evropljane) slijepo oponašati u svemu, pa makar i u ime kulturnosti, jer nejma ni jednog naroda da je bez pogreške i mahana.” (Serdarević Seid, *Muallim*, 1911.).

Završit ću citatom uvaženog akademika Enesa Karića, koji u svojoj knjizi *Prilozi za povijest islamskog mišljenja u BiH u XX stoljeću* ističe da je islamsko mišljenje u XIX i XX stoljeću bilo usmjereno prema razumijevanju i prilagođavanju Evropi i evropskim civilizacijskim vrijednostima i obrascima, odnosno podređeno mnogolikim procesima prilagođavanja:

“Središnje mjesto u islamskom mišljenju bosanskih muslimana krajem XIX i tokom XX stoljeća je pitanje prilagođavanja Evropi i evropskim civilizacijskim obrascima. Stoga se s pravom može kazati da je islamsko mišljenje bosanskih muslimana podređeno mnogolikim procesima prilagođavanja. Islamski i muslimanski mislilac prilagođava i sebe i svoju vjeru, bolje kazati njeno tumačenje, novom vremenu. Tematiziranje prilagođavanja novom (evropskom za vrijeme Austro-Ugarske i euro-balkanskom u vrijeme Kraljevine SHS, Kraljevine Jugoslavije, te potom socijalističke Jugoslavije) stanju stvari jeste onaj jedinstveni tonalitet koji očitavamo posvuda u novijoj bosansko-muslimanskoj i bosansko-islamskoj literaturi.”

Ferid Dautović

Dhafer Youssef: “Birds Requiem”

Nakon izuzetno uspješnih albuma “Malak” (1999), “Electric Sufi” (2002), “Abu Nawas Rhapsody” (2010) i drugih, Dhafer Youssef je svoje ljubitelje obradovao novim albumom “Birds Requiem”. Novi, markantni jedanaesti po redu album ovog umjetnika temelji se na elementima tradicionalnih sufijskih napjeva u kombinaciji s jazzom. Youssefa, koji ne zaboravljaajući svoj umjetnički identitet i posvećenost stalnom istraživanju muzičkih dubina, potraga za transcendentnim muzičkim žanrovima dovodi do klarinetiste Hüsnü Şenlendiricija i instrumentaliste na kanunu, Aytaca Doğana. Novi album, na kojem Youssef sudjeluje kao ‘udist i vokalist, okupio je značajna muzička imena. Hüsnü Şenlendirici (klarinet) i Aytaç Doğan (kanun) na albumu prate Youssefovu vokalnu dionicu. Saradnju s njima Youssef karakterizira kao “povratak korijenima”. Nils Petter Molvaer (truba), Eivind Aarset (električna gitara), Kristjan Randalu (klavir), Phil Donkin (kontrabas) i Chander Sardjoe (perkusije) doprinose stvaranju jazz atmosfere.

Dhafer Youssef je čuveni tuniski instrumentalist na ‘udu, pjevač i kompozitor. Koristeći ovaj melanholični jedanaestožični srodnik lutnje, Youssef neprestano istražuje muzičke granice meditativnog, spajajući istok i zapad, elemente vlastitog stila koji nosi i lične etno zvukove, s etno zvukovima muzičara s kojima saraduje. Zbog toga njegovu muziku ne možemo grubo ograničiti žanrovskom podjelom. Muzika Dhafera Youssefa je sasvim transcendentalna. Youssef

je rođen 1967. godine u Tunisu. U ranoj dobi je razvio interes za muziku. Svoj put ovako objašnjava: "Da sam se rodio negdje drugo u Africi, svirao bih bubnjeve; da sam rođen u Americi – saksofon; ali ja sam rođen u Tunisu i sviram 'ud." Devedesetih godina preselio je u Evropu na relaciji Pariz – Beč, gdje je ugled njega, kao umjetnika, porastao, a njegova kreativnost doživjela vrhunac. Njegov muzički izraz zamaglio je granice između world musica, jazza, te klasičnih i savremenih žanrova. No, njegovi albumi su uglavnom svrstani u jazz kategoriju. U svijet jazza ušao je s albumom "Malak" (1999).

Album "Birds Requiem" donosi jednu kompaktnu muzičku sliku koja obuhvaća jazz, a istovremeno prožima cijeli album osobitom crtom duhovnosti. Više od dvije decenije Youssef nadilazi žanrovsko ograničenje, a s modernim zvukom prkosi očekivanjima i muzičkim ograničenjima. Album "Birds Requiem" je njegov najbolji rad do sada. Ovo je album u kojem se na elegantan način spajaju jazz improvizacija i klasični arapski utjecaji. "Birds Requiem" nadilazi uobičajena ograničena uvjerenja iz svijeta muzike. Kroz spoj različitih etničkih muzičkih elemenata, Youssef otkriva cijeli jedan spektar nepredvidivih muzičkih iznenađenja. Album od 11 međusobno povezanih kompozicija, koje zajedno čine jednu svitu, za Youssefa predstavlja nastavak putovanja u muzičke dubine

koje pruža 'ud. Centralni dio albuma čine numere "Birds Canticum", "Fuga Hirundinum", "Archaic Feathers" i "Whirling Birds Ceremony". Youssef je autor svih numera, osim "Khira 'Indicium Divinum" koja se bazira na čistoj improvizaciji njegove dionice s dionicama Kristjana Randala i Nilsa Pettera Molvaera.

U decembru 2012. godine počeo je raditi na ovom albumu. Nakon snimanja u Göteborgu i Istanbulu, album je dovršio u oktobru 2013. godine. Album je objavila kuća "Okeh Records". Najnoviji album za Youssefa je osoban. On predstavlja nastavak putovanja iz djetinjstva započeto u Tunisu. "Ja mogu govoriti o tome šta se dogodilo u mom privatnom životu, o šoku i plimnom valu emocija. Možda bih mogao govoriti o mojoj percepciji muzike, o želji da dođe do granice onoga što je eventualno moguće. Preko nekih numera na albumu uspio sam unijeti lajtmotiv filmske muzike" – ističe Youssef. Opisujući album, Youssef ističe da se slušajući "Birds Requiem" ne može nikad otkriti njegova bit. "Zašto pisati o ovom albumu? Vjerujem da je muzika izvan granica i nestrpljivo čekam da ovaj album podijelim s publikom na live nastupima, tako da mogu s njima podijeliti i svoje emocije" – kazao je Youssef.

Album "Birds Requiem" pohvaljen je od mnogih kritičara. Za tu priliku pokrenuta je i nova web stranica koja donosi informacije

o albumu i turnejama. Youssef je upravo s ovim albumom započeo međunarodnu turneju na kojoj će predstaviti ovaj album. U odnosu na njegove prethodne albume, pogotovo na prethodni "Abu Nawas Rhapsody" (2010), "Birds Requiem" odlikuje mnogo manje jazza, manje formalnosti i virtuoznosti, a akcenat je stavljen na dušu muzike. Ovaj album je njegov najintimniji album do sada. Elegičnu numeru "Khira 'Indicium Divinum / Elegy for My Mother" posvetio je svojoj preminuloj majci.

Youssefova muzika, koja predstavlja divovski korak u budućnost, uglavnom je ukorijenjena u duhovnoj sufijskoj tradiciji, ali je istovremeno otvorena za jazz, rock, pa sve do elektronske muzike i spremna da je se objeručke prigripi. Slušajući "Birds Requiem", Youssefov 'ud izražava spore plesne ritmove čiji se motivi prožimaju cijelim albumom. Truba norveškog jazz trubača i kompozitora Nilsa Pettera Molvaera, u čiju se dionicu stapa i iz nje izranja poput jedne od lastavica Youssefov glas, dočarava nam daleki krajolik. Ptice i njihovi letovi kao lajtmotiv predstavljaju putovanje unutar sebe. Najdalji horizonti stapaju se u dionicu kanuna Aytača Doğana. Ovaj prekrasan i impresivan album, na kojem je Youssefov glas, poput jedne od lastavica, sigurno će vas ispuniti prozračnošću i sjetom.

Mirsad Ovčina